

Kənan Hacı

Roman

(əvvəli ötən sayımızda)

Mirzəəğa ermənilərin ünvanına bir-iki yağlı söyüş yağdırdı.

-Onların zatına lənət! Adamı görəndə doysana dönürlər, elə ki, arxanı çevirdin, dönüb olurlar canavar. Mən tacir adamam, ay Hacı. Kəsbkarlığımınla məşğulam. Nə var-nə yox, xəbərim olmur ki.

Hacı narazılıqla başını yelədi:

-Mirzəəğa, dünya tək elə əl-vedən ibarət döyül. Başını qaldır, bir ətrafına bax. Ermənilər silahlanıb üstümüzdə gəlir. Əlimizi-qolumuzu sallayıb otursaq, gəlib hamımızı quracaqlar. Onda sən bu dükanın da olmayacaq. Namusumuza, qeyrətimizə dil uzadacaqlar. Hər kəs birləşsə, onda güclü olarıq, bizə bata bilməzlər. İş görmək lazımdır, Mirzəəğa, iş!

Mirzəəğa Hacı İsgəndərin sözlərini dinləyib dərin düşüncələrə qərğ oldu.

Cümə məscidinin qarşısındakı meydança basabasıydı. Yaşlı kişilər məscidin qarşısındakı tut ağacının kölgəsindəki iri daşın üstündə oturub qəlyan tütüləyirdilər. Maştağadan, Mərdəkandan axışmış gəlmiş camaat bir yerə toplaşmışdı. Kəndin say-seçmə adamları bir qəder kənarda qızğın söhbət edirdilər. Güclü külək əssə də bürkü idi. Getdikcə artmaqda olan camaat topa-topa bir yerə oturmuş, hay-küylə Hacı İsgəndərdən, onun verdiyi qərardan danışırıdılar. Kütlənin içində qəfil bir canlanma yarandı. Hündürboylu, iri cüssəli, başına qaragülə papaq qoymuş saqqallı bir kişi kütləni yara-yara hündür yerə çıxıb üzünü camaata tutdu. Bu, Hacı İsgəndər idi. Boğazını arıtlayınca bütün səslər kəsildi, hamı onu dinləməyə hazır idi. Hacı'nın üzündə sərt, əsəbi ifadə səyriyirdi.

-Ay camaat! Həftələrdir mən çöllərdə dolaşıram. Düşmənin oduna yanmış, viran qalmış çox kəndlərdən keçib gəldim, ac-yalavac, düşmənin qorxusundan gözələrinə yuxu qətməyən qadınlar, körpə uşaqlar gördüm. Astaradan göndərilən urus saldatlarının əliylə yerli xalqı doğma yerlərindən sürgün etməyə çalışırlar. Şəhid-Kərbala haqqına, onları görüm Pərvərdigari-ələmin lənətinə gəlsinlər!

Yerbəyerdən lənət sədalari yüksəldi. Hacı əliylə coşmuş, qəzəblənmiş kütləni sakitləşdirdi.

-Biz bu vəziyyətdə yaşaya bilmərik. Urusdar ermənilərin əliylə bizi qırmaq qəsdindədir. Artıq bəsdir. Bəsdir əl-qolumuzu sallayıb oturmaq, bəsdir hər zülmə müti kimi boyun əydik. Qorxaqlığı kirli paltar kimi əynimizdən çıxarıb tullamalıyıq. Ayağa qalxmalı, bu gəvurlərə öz gücümüzü, qüdrətimizi göstərməliyik.

Müəllifdən

1918-ci ildə Qafqaz İslam Ordusu Nuru Paşanın komandanlığı altında Azərbaycanın azadlığı uğrunda savaşılanda Hacı İsgəndər özünü müdafiə batalyonu yaradaraq ermənilərə qarşı döyüşüb misilsiz fədakarlıq göstərərək Nuru Paşa tərəfindən "Xalq Qəhrəmanı" ordeni ilə təltif edilib. Bolşeviklər hakimiyyətə gəldikdən sonra Hacı İsgəndər daim təqib altında olub. Onu ölümdən o dövrdə Azərbaycana rəhbərlik etmiş Ruhulla Axundov xilas edib. 1937-ci il repressiyası zamanı Ruhulla Axundovla birlikdə Hacı İsgəndər də həbs edilib, həbsdə olduğu müddətdə ona erməni müstəntiqlər tərəfindən amansız işgəncələr verilib.

Nurani sifətli kənd ağsaqqalı İmamnəzər kişinin səsi Hacı İsgəndəri rıqqətə gətirdi. İmamnəzər kişiye hamı hörmətlə yol açdı, o, Hacıya yaxınlaşıb üzünü camaata tutdu:

-Məni eşidin, ay camaat. - Əliylə Hacı İsgəndəri göstərdi:-

lib. Ağır işgəncələrə dözməyən Hacı İsgəndər həbsxanada vəfat etsə də, onun meyitini ailəsinə verməyiblər. Hacı İsgəndər məzarı olmayan qəhrəmanlarımızdır. "Hacı İsgəndər" romanı bu böyük türk kişinin həyat və döyüş yolunda bəhs edir və bu mövzuda yazılan ilk romandır.

Hələ uzun illər bundan öncə Buzovna qəsəbəsinin axundu, ilahiyatçı alim, şair Hacı Soltan Əlizadənin "Azərbaycan dərvişləri və rövşəxanları" kitabında Hacı İsgəndər haqqında məlumat rast gəlmişdim. O zamanlardan fəvqəladə iradəyə, qəhrəmanlıq xüsusiyyətlərinə malik olan bu şəxsiyyətin ömür yolu diqqətimi çəkmişdir. Nə vaxtsa onun haqqında irihəcmli əsər yazacağımı düşünürdüm.

barmağıdır, onu kəsib atmaq lazımdır. Bu kafirlər din bilmirlər, Allah tanıyırlar, körpə uşaqları, cavan gəlinləri vəhşicəsinə qətlə yetirirlər. Axı biz buna necə dözə bilərik? Silahımız da var, gücümüz də, qeyrətli oğullarımız da. Rəhmətlik

Sonrakı illərdə onunla bağlı xeyli maraqlı faktlar əldə etdim və Hacı İsgəndərin Cümhuriyyət tariximizdə müstəsna rolu, igidliyi, mərdliyi, Nuru Paşa kimi bir sərkərdənin rəğbətini qazanması və faciəli taleyi məni bu əsəri yazmağa sövq etdi. Əlbəttə, bu əsər yazılmazdan öncə Hacı Soltanın təşəbbüsü ilə onun yaşadığı evin qarşısına xatirə lövhəsi vurulub, televiziya verilişlərində haqqında süjetlər gedib, tədbirlər keçirilib. Hacı İsgəndərin geniş xalq kütləsinə tanınmasında onun böyük xidmətləri olub. Bu romanın yazılması da Hacı İsgəndərin adının yaddaşlarda qalması üçün növbəti bir təşəbbüsdür. Düşünürəm ki, bu cür şəxsiyyətlər hər zaman xatırlanmalı, onların keçdiyi ömür yolu gələcək nəsillər

üçün örnək olmalıdır. Əsəri yazarkən Cümhuriyyət tariximizlə bağlı çoxlu sayda kitablar oxudum, arxiv materiallarıyla tanış oldum, bu da mənə romanı yazmaqda yardımçı oldu. Bu roman tarixi sənədlər əsasında yazılsa da, hər halda bədii əsərdir və yazıçı təxəyyülündən geniş istifadə olunub.

Kitabın araya-ərsəyə gəlməsində böyük əməyi olan həyat yoldaşım, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlhamə Hacıyevaya, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin Xəzər rayonu üzrə qazisi, tədqiqatçı alim Hacı Soltan Əlizadəyə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Xəzər bölməsinin sədri, şair-qəzəlxan Arif Buzovnalıya xüsusi təşəkkürlerimi bildirirəm!

az da kənara çəkərək astadan danışmağa başladı:

-Nağı bəy, bilirsən də, Osmanlı hökumətinə nümayəndə göndərmək üçün bizə tam səlahiyyətlər verilib. Belə gərgin, hələdici məqamda bu işi sənədən başqa heç kəsə etibar edə bilmərəm. Özbaşınalıq baş alıb gedir, cəbhələr rus əsgərləriylə doludur, addımbaşılıq təxribatlar törədirlər. Hüsəməddin bəylə danışmışam, o da sənənlə gedəcək. O, Osmanlı dövlətinin zabitidir, sərhədi keçən kimi sənə köməklik edəcək. Aydın məsələdir ki, biz uzun müddət sənədən xəbər ala bilməyəcəyik. Amma sənə çox arxayınam. Bu işi ancaq sən bacara bilərsən.

Nağı bəy Şexzamanlı Milli Hökumətin ən çox güvəndiyi, etibar etdiyi adam olmuşdu. Elə buna görə də Cümhuriyyət qurulanda onu ən mühüm vəzifəyə, təhlükəsizlik orqanına - əkskeşfiyyətə rəhbər təyin etmişdilər. Sözsüz, Nəsim bəy bu qərarı verərkən Məhəmməd Əmin Rəsulzadə ilə də məsləhətləşmişdi. Məhəmməd Əmin bəyin də ilk ağılına gələn adam Nağı bəy olmuşdu. Nağı bəy üçün bu təklif bir qədər gözlənilməz oldu, nə cavab verəcəyini bilmədi. Nəsim bəy onun tərəddüd etdiyini hiss elədi və sözüünü kəsə dedi:

-Bu, Məhəmməd Əmin bəy tapşırığıdır!

Nağı bəy bir andaca tərəddüdlərin üstünlən xətt çəkib razılığını bildirdi:

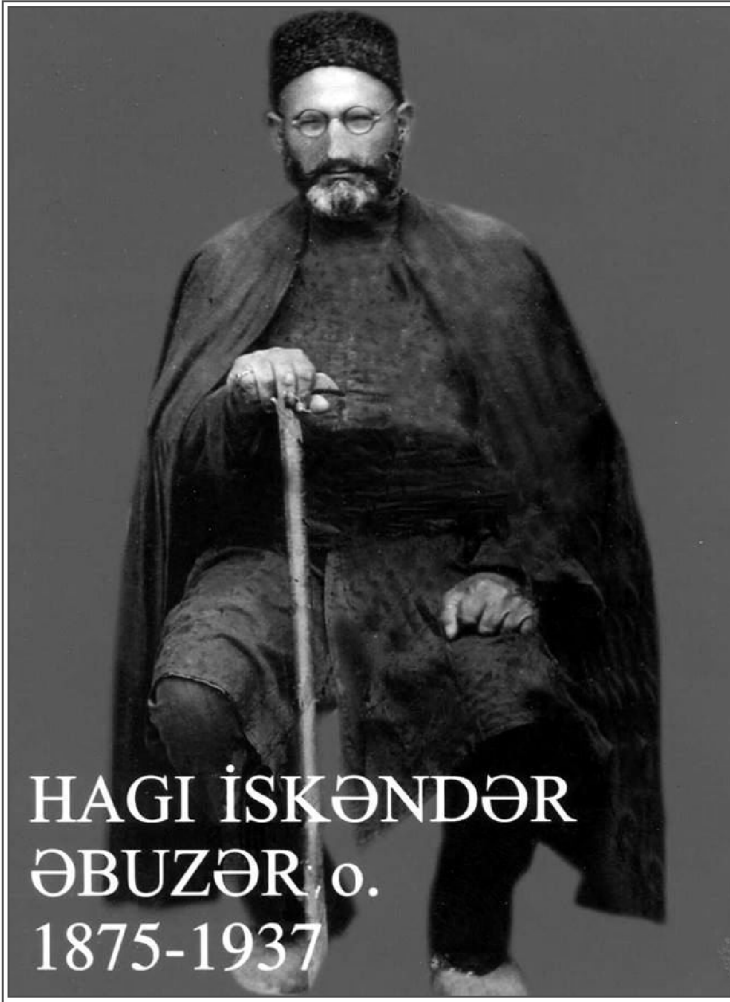
-Nəsim bəy, boynuma həddən artıq məsuliyyətli bir yük qoyursunuz. Amma mən vətənimin əsgəriyəm. Vəzifə milli-müqəddəsdir. Yalnız düşmənlə deyil, əcəl ilə belə pəncələşib vəzifəmi yerinə yetirmədən Allahın Əzrayılına can vermərəm. Buna əmin ola bilərsiniz. Hara buyursalar, ora da getməliyəm. Mən hazırım!

Nəsim bəy gülməyə və arkyana əlini Nağı bəyin kürəyinə vurdu:

-Hamımız bu vətənin əsgəriyik, əziz qardaşım. Əlimizə tarixi fürsət düşüb. Müstəqil, azad cümhuriyyət qurmaq vəzifəsini tarix bizim taleyimizə yazıb. İndi vətənimiz təhlükə altındadır. Biz bu dövləti azad, müstəqil edəcəyik, rusların əsarətindən xilas olacağıq, öz əlimiz, öz başımız olacağıq. İndi isə torpağımıza uzanan caynaqları qırıb atmaq lazımdır. Türklər bizim qardaşlarımızdır, onların yardımına ehtiyacımız var.

(davamı gələn sayımızda)

Hacı İsgəndər

Bu kişi indiyə qədər bütün varını-dövlətini bu millətin yolunda sərf edib. Bu gün gəvurlar bizi əzmək, məhv etmək istəyir. Buna yol vermək olmaz. Bizim namusumuz, qeyrətimiz təhlükə altındadır. Kişiliyimizi göstərməliyik. Bir neçə il əvvəl Hacı bu məscidin inşasına başlayanda lənətə gəlmişlər imkanı vermədilər. Amma nə vaxtsa bu məscid tikilib qurtaracaq. Camaatımız da rahatlıqla gəlib burda Allaha ibadətini edəcək. Onda bu kişini də, Kəblə İmranı da rəhmətlə xatırlayacağıq. Bu, gələcəyin işidir, sözümün canı başqadır. Gəlin, hamımız bu kişinin ətrafında birləşək. Ermənilərə öz gücümüzü göstərək. Arxalı köpək qurd basar, bunların hüneri deyil bizim üstümüzdə gəlmək. Ələkçinin qıl verəni var. Erməni rusun baş

Mirzə Ələkbər Sabir necə deyirdi? "Yatmayın, huşyar olun, iş vaxtı, qeyrət vaxtıdır!"

Camaat İmamnəzər kişinin sözüünə bənd imiş kimi yerbəyerdən "biz hazırıq";- deyə səssəse verdi. "Bizə silah verin, gedək döyüşək!" hayqırtıları ətrafı kütüdü. Hacı İsgəndər əliylə kütləni sakitləşdirməyə çalışdı:

-Sakit olun! Sakit olun! Yaşlılar, xəstələr, arvad-uşaqdan başqa əli silah tutanların hamısına silah verilməyəcək. Narahat olmayın. Biz bu məsələləri artıq həll etmişik. Yəqin ki, məlumatınız var, türk qardaşlarımız bizim köməyimizə gəlirlər. Qafqaz İslam Ordusu Nuru Paşanın komandanlığı ilə bizlərə köməyə gəlir. Biz indi özünü müdafiə dəstələri yaradıb onunla çiyin-çiyinə düşməne qarşı vuruşmalıyıq. Mən ətraf kəndlərin ağsaqqalları ilə danışmışam, hamı "biz də bu işdə sonacan varıq", - deyirlər. Kifayət qədər qüvvəmiz var, silahlar da paylanacaq. Kim bizim dəstəyə qoşulmaq istəyirsə, camaatın içindən çıxıb gəlsin bu tərəfə.

Hacı sözünü tamamlamağa macal tapmadı, orta yaşlı kişilərdən tutmuş yeniyetmə, biğ yeri təzəcə tarlayən uşaqlara qədər kütlədən ayrılıb onun ətrafına yığıldılar. Hacı hələ on üç-on dörd yaş olmamış qəribəniz uşağın qolundan tutub başına siğal çəkdi:

-Bala, sən silah tutan vaxtın deyil. Sənin qeyrətə qurban olum!" Hacı ayılıb uşağın alından öpdü. "Sən kimin oğlusan?";- deyə ondan soruşdu.

Uşağın məğrur baxışları onu yaşından xeyli böyük göstərirdi. Sənəsi qalxıb enirdi, ürəyi sanki hikkəylə sənəsinə yarıb bayıra tullanmaq istəyirdi.

"Əlimirzənin oğluyam";- dedi.

-Atan mərd kişidir, yəqin ki, o da bizim mübarizəmizə qoşulacaq, bəs evin kişisi kim olacaq? Sənin evdə bacı-qardaşların var. Onları qorumalısan". - İmamnəzər kişi yüngülcə uşağın kürəyinə vurub gülməsədi.

Uşağın üzündəki sərt ifadə yumşalmadı.

-Mən də atamla birlikdə vuruşacağam!

Hacı İsgəndər bu balaca, çəlimsiz, qarayanız uşağın qətiyyəti önündə sarsıldı, qəhərləndi, çiyinlərindən tutub özünə çəkdi, sənəsinə sıxdı.

-Belə oğulları olan Vətən heç vaxt basılmaz. Biz gəvurların burnunu ovub torpaqlarımızdan çıxaracağıq. Arxayın olun!

Beləcə, əhali silahlanmağa başladı.

Milli Komitənin Gəncədə iclası keçirilirdi. Gərgin müzakirələrdən yorğun düşmüş Komitə üzvləri binanın həyətidə o baş-bu başa gəzişərək siqaret tütüləyirdilər. Nəsim bəy Yusifbəyli ilə Nağı bəy Şexzamanlı bir künce çəkilib hələdici qərarla bağlı məşvərət edirdilər. Hər ikisinin sifətində sərt, əsəbi ifadə vardı. Nəsim bəy Nağı bəyin qoluna girib bir